Egy kis gazdaságtörténet: A magyarok helyzete Nagy-Romániában

(a Közgazdász Fórum előző számában megjelent írás folytatása)

NAGY ERNŐ

„Akié a föld, azé az ország."

Amint láttuk, a románok gazdasági helyzete a Magyarországtól elcsatolt területen, a jobbágyság felszabadulásától (1848) az első világháborúig állandóan javuló tendenciát mutat. Az 1847–48-as országgyűléssel kapcsolatban a következőket írja Kossuth: „No, már ha mi akkoron csak a magyar fajú népet szabadítottuk volna fel, a nem magyar fajú népet pedig nem, ha csak a magyart vettük volna be az alkotmány sáncaiba a többieket pedig kívül hagytuk volna, vagy legalább saját fajunk előnyére a jogokban különbséget tettünk volna, akkor igenis szemünkre lehetne vetni, hogy faj-uralomra vágytunk, hogy a nem magyar fajokat elnyomni akartuk."

Továbbá a 48-as földreformmal kapcsolatban ugyancsak Kossuth ezeket mondja 1858-ban: „Mert hát ama hatalom, amelynek kétszázezer orosz szuronyra volt szüksége, hogy felemelkedjék a porból, hová őt Isten igazsága halálig sértett nemzetem hős karja által sújtotta, ama hatalom összetiport minden jogot, minden törvényt, minden szabadságot, jobb sorsra érdemes szerencsétlen hazámban: de a nép javára intézett törekvéseiknek ezen egy ágazatában még ő sem merhetett hozzányúlni...Erdély földműves népe, faj, nyelv, vallás különbség nélkül ma is szabad birtokos." Hogy ezzel szemben mi történt 1918 után, azt látni fogjuk akkor, amikor bemutatjuk a magyarok gazdasági helyzetét Nagy-Romániában. Prelúdiumként érdemes idézni Ionel Brăteanunak az 1920. július elsején a román képviselőházban tett kijelentését: „Nem nyughatunk addig, míg a magyar népet gazdaságilag és katonailag teljesen tönkre nem tesszük, mert mindaddig, míg Magyarországban az életképességnek szikrája is van, magunkat biztonságban nem érezhetjük." Íme egy liberális párti politikus a Balkán félszigetről...

Az 1919-es megszállással és az 1920-ban aláírt békeszerződéssel román uralom alá került egykori magyar területeken a magyar és román lakosság gazdasági helyzete gyökeresen megváltozott. Érdekes tudni, hogy az 1931-es népszámlálás után így nézett ki a románok aránya az újonnan szerzett tartományokban: Dobrudzsa 42,2%, Erdély 57,6%, Besszarábia 56,2%, Bánság 54,4%, Bukovina 44,5% Kőrösvidék, Máramaros stb. 60,7%.

Amint láttuk, 1867 után a román társadalmi rétegek örvendetes anyagi fejlődése elsősorban a magyar állam gazdasági politikájának liberalizmusából következett. A kiegyezés után, a dualizmus korában a román gazdasági élet mindvégig a szabad gazdasági verseny szellemében fejlődött, míg a román uralom alá került magyarság gazdasági életét azonban már az új uralom első évében döntő módon meghatározta a román gazdaságpolitika beavatkozási irányzata. Ezt paradox módon a Brăteanu által vezetett liberális párt a bukaresti nagytőke támogatásával kormányozta, a román nemzeti eszme kizárólagosságát hirdetve, ellentétben a Gyulafehérvári Határozatokkal, holott a különböző tartományok egyesítésével a nemzeti államból soknemzetiségű államma változott.[1] A Gyulafehérvári Határozatban az áll: „Teljes nemzeti szabadság az együtt élő népek számára. Minden népnek joga van a maga neveléséhez és kormányzásához saját anyanyelvén, saját közigazgatással, saját kebeléből választott egyének által. A törvényhozó testületben és az ország kormányzásában való részvételre minden nép számarányában nyer jogot."[2]

A román uralom alá került magyarság gazdasági életét azonban már az új uralom első éveiben döntő módon meghatározta a román gazdaságpolitika beavatkozási készsége, mely letért a gazdasági liberalizmus útjáról, és az országban levő gazdasági vállalkozások egyre jobban megsínylették az állami beavatkozást. A szabad verseny elvét félretéve, a gazdasági életet állami intézkedések irányítása alá helyezték. Nagy-Románia megalakulása után a román nemzeti liberális párt rakta le a román állam gazdaságpolitikájának alapjait, ami meghatározta Nagy-Románia gazdasági fejlődésének irányát. A liberális Brăteanu Vintilă vezetésével[3] gazdaságpolitikájában arra törekedett, hogy népét a románság számára adott előnyök által felemelje. Tehát Vintilă Brăteanu politikája határozta meg a román uralom alá került magyarság anyagi lehetőségeit.

Nem került végrehajtásra az Erdélyi Kormányzó Tanács elsőszámú földreformtörvénye, mert azt a román gazdaságpolitika bukaresti irányítói nem találták eléggé radikálisnak. Ezért a végrehajtásra kerülő román földreformot a fenti szempontok határozták meg, vagyis a románság további földhöz juttatását és a magyarság elszegényedését célozták meg.

[1] Mint ismeretes, ez napjainkban is vitatott kérdés.
[2] Ezt kizárólag románok szerkesztették.
[3] Viața și opera lui Vintilă I. C. Brăteanu. București, 1936.

Ugyancsak ezt szolgálta a román hitelpolitika, az adózási és végrehajtási rendszer is. Amikor az erdélyi román vezetők Bukarest politikáját bírálták, Brăteanu ekként válaszolt: „Mi olyan politikát folytatunk, melyet önök is kénytelenek lesznek folytatni s mindazok, akik utánunk az állam kormányára jönnek, ha román lelkük van: a közgazdaság és pénzügyek nemzeti alapokra való helyezésének politikáját.” Ez valósággá vált a későbbi kormányok által is a nem román származású állampolgárok hátrányára. A székely és általában a magyar vidékeken az adó nagysága és a behajtás szigorúsága különbözött attól a mértéktől, amely a román vidékeken alkalmazást nyert. Az altalaj kincseinek kérdésében, a hitelpolitikában, a földreformot kiegészítő intézkedésekben, a különféle egyházi és közművelődési kérdésekben mindvégig érvényesült V. Brăteanu elképzelése. Halála után egyik méltatója az igazságnak megfelelően állapította meg, hogy: „felfogása és példája, valamint tanítása és kifejtett tevékenysége, megvalósított művei minden téren a román nép szervezésének és fejlődésének egyenes alapját képezik amíg Románia fennáll”[4].

A román uralom első hónapjaiban már megkezdődött a magyar földbirtokok román tulajdonba való vétele. A földreform alapelveit először az 1918. évi gyulafehérvári román nemzetgyűlésen fogalmazták meg. A nemzetgyűlés határozata szerint: „az összes, különösen a nagy birtokok összeírandók és ennek alapján a parasztnak lehetővé kell tenni legalább olyan nagyságú birtok megszerzését melyet családjával együtt megművelhet.” Ennek a földbirtok-politikának a vezetőelve egyrészt a társadalmi kiegyenlítés előmozdítása, másrészt a termelés fokozása[5]. Ha a román uralom alá került Erdélyben a földbirtokviszonyok nemzetiségi vonatkozásait nézzük, a következő kép tárul fel előttünk: 1916-ban az összes törpe- és kisbirtok együttes területének 24,8%-a magyar kézen, míg a 66,2%-a román kézen volt[6], eszerint tehát a románság birtokviszonyai a közép- és nagybirtokokban kedvezőtlenek, míg a társadalmi szempontból legfontosabb kisbirtokok a románok számára rendkívül kedvezőek voltak. Vagyis a magyar lakosság nem rendelkezett arányosan annyi földbirtokkal, mint a román lakosság. Más szóval: a magyar társadalmat a nagybirtokok aránylag jobban nyomták, mint a románt. Az 1910-es népszámlálás szerint az Erdélyben foglalkoztatott házi cselédek 53,8%-a magyar, míg 40%-a román volt. Nyilvánvaló, hogy a románság gazdasági és társadalmi helyzete viszonylagosan sokkal kedvezőbb, mint az államvezető magyarságé. Az erdélyi, mezőgazdaságilag megművelhető és legeltetésre felhasználható föld 77%-a a románok kezében volt, a magyarság részesedése pedig 35,9%-ra rúgott birtokformában. Az előzőekben láttuk, miként jött létre ez a helyzet[7]. Ezek után nyilvánvaló, hogy az erdélyi földreform igazságos és nemzetiségi megkülönböztetéstől mentes megvalósítása a magyar parasztságnak csak javára válhatott volna. De a két nép nemzetiségi arányszámához képest a magyarság elszegényedése a románságét messze felülmúlta[8]. Az 1921-es szenátusi tárgyalások idején Hoszu Loghin szenátor többek között kijelentette, hogy „ha azt akarjuk, hogy azoknak a területeknek eredeti román karaktere legyen, ha minden ízben románná akarjuk tenni, akkor tulajdonába kell adnunk a földet.”[9] A román államvezetésnek kitűnő alkalma volt a román uralom bevezetése után a magyar nincstelen tömegek rokonszenvének és a román államhoz való ragaszkodásának biztosítására. Azonban a földreform előkészítő intézkedései, majd a reform valóságos végrehajtása: a román államvezetés ama régi román közmondást tartotta szem előtt, hogy „akié a föld, azé az ország és a hatalom”. Ennek következtében a földreform minden téren a román elem megerősítését és a magyar rétegek földjének elvételét szolgálta, „Ezért gyanús igyekezettel titkolják a megfelelő adatokat. A román földreformról csak a legnagyobb nehézségekkel lehet tájékozódni.”[10] E földbirtok-politikai eljárás következtében 1802 magyar parasztcsalád kényszerült kivándorolni[11]. A magyar parasztság további anyagi meggyengítését célozták azok az intézkedések, melyeknek következtében a székelyföldi közbirtokosságot és a Csíki Magánjavak birtokait kisajátították. A román uralom alá került magyar lakosság legnagyobb csoportja, a székelység anyagilag mindig nagyon szegény körülmények között élt. Ezek a közbirtokok leginkább erdőkből állottak. Az erdőket közösen termelték ki, és azokból a legszegényebb rétegnek is jutott valami. Ha összegezzük e székely falvakban lakók veszteségét, megállapíthatjuk, hogy a román földreform címén összesen több mint tízezer székely parasztot fosztottak meg a csekély megélhetési lehetőségtől[12]. Miután az összes lépés sikertelennek bizonyult, a magánjavak igazgatósága elhatározta, hogy az utolsó lehető-

[4] Viața și opera lui Vintilă I. C. Brăteanu. București, 1936.
[5] Clopoțel Ioan: Revoluția din 1918 și unirea Ardealului cu România. Cluj, 1926.
[6] Suciu Petre: Proprietatea agrară în Ardeal, Cluj 1931; Venczel József: Az erdélyi román földbirtokreform, Kolozsvár, 1942.
[7] Venczel
[8] Venczel
[9] Hoszu Loghin szenátor, Monitor Oficial, Buc., 1921.
[10] Dimineața, București 1927. szept. 28.
[11] Az észak-erdélyi adatgyűjtés részleteit összefoglalja és feldolgozza Venczel József: Az erdélyi román földbirtokreform. Kolozsvár, 1942.
[12] Pál Gábor: A székelyföldi birtokok és az agrárreform

séghez fog nyúlni: panaszt tesz a Népszövetségnél. 1923-ban a beadvány el is készült, de a csíkszeredai román rendfőnök a kormány utasítására a memorandum kinyomtatott példányát elkobozta, s ezzel annak beadását megakadályozta. Iuliu Maniu miniszterelnök átvette a memorandumot, és azt mondta: „vélt igazságukat meg fogom vizsgálni" , ami aztán elmaradt. Ekkor a Magánjavak Igazgatósága belátta, hogy a csíki székely parasztok ügyében belföldön már nem remélhet kedvező fordulatot, és 1929. július 20-án beadta panaszát a Népszövetségnek. A román kormány a panasz ügyében különféle hátráltató lépéseket tett, kétségbe vonva a Népszövetség illetékességét, majd a tárgyalás elhalasztását kérte, s ezt a Népszövetség 1934. szept. 4-re tárgyalásra tűzte ki. De a Magánjavak sorsa a népszövetségi döntés megkísérelt végrehajtása után sem változott, és a csíki székely parasztok semmit sem kaptak vissza. A román kormány eljárásának igazi célja valóban a székely közbirtokoknak a székelység kezéből való kivétele és román kézre való juttatása volt. A kisebbségi szerződés megsértésének közel 100 000 székely esett áldozatul. Az észak-erdélyi adatgyűjtés szerint a kisajátított közbirtokoknak legfeljebb 33,2%-a esett a magyar többségű vidékekre.[13] Az egész Romániához csatolt területekre vonatkozva semmiképpen sem haladhatta meg a 20,3%-ot. Suciu adatai szerint is a Romániához került magyar területeken a törpe- és kisbirtokok együttes területéből a magyarság csak 24,8%-kal, a románság pedig 66,2%-kal rendelkezett. Tehát a földreform során a román uralom alá került magyar parasztságot a kisajátításnál és a földhöz juttatásnál méltánytalan elbánásban részesítették, hisz 31,2%-os részesedést kellett volna kapnia 14,8% helyett, szemben a 78%-os juttatással a románság javára. A magyar parasztság tehát a román földreformmal gazdaságilag nem nyert, hanem sokat veszített. A magyar parasztságnak, illetőleg a számba jöhető magyar nemzetiségű igényjogosultaknak csak alig 27%-a kapott földet, pedig a kisajátított földbirtok-terület bőven fedezhette volna az összes magyar igényjogosultak kielégítését. Ez azonban nem történt meg, pedig a kisajátítás nagyrészt magyar birtokosok terhére történt.[14] Nem beszélve arról, hogy a földreform előtt Suciu adatai szerint is a Romániához került magyar területeken a törpe- és kisbirtokok együttes területéből a magyarság csak 24,8%-kal, a románság pedig 66,2%-kal rendelkezett. Mégis a juttatásnál a román parasztság sokkal nagyobb hányadban részesült, mint a magyarok, vagyis: 78,1%-ban, szemben a 14,8%-kal. Alapul véve a nemzeti arányszámot, a normális arány 31,2 az 58,7-hez lett volna.

De a földreformmal nem ért véget a magyar parasztság és kisbirtokos réteg tulajdonában lévő vagyon megnyirbálása. A bányatörvény szerint a borvizek az ásványi javak közé soroltattak, így a székelyföldi borvizeket, melyek majdnem kizárólag kisebbségi kézen voltak, a román állam számára tartották fenn[15], és ez az intézkedés, vagyis az altalaj kincseinek állami tulajdonába való vétele csak a kisebbségi parasztságot érintette. 1938-ban a katonai övezetek kapcsán olyan területeket határoztak meg, amelyeknek lakossága túlnyomórészt magyar volt, biztosítva az azok tulajdonában levő ingatlanok román célokra való elvételét[16]. 1938-ban újabb törvényt bocsátottak ki, mely szerint a határszéli vagy vegyes lakosságú vidékeken megvásárolt ingatlanokat kis telepítési célokra lehet felhasználni, és csakis románoknak lehet eladni[17]. A román telepítés-kérdés egyik legalaposabb román szakértője, Jinga Victor volt adminisztrátor, egészen nyíltan kifejtette a román földbirtok-politika kérdésben bevallott célját. Szerinte a határvidéken a földreform-intézkedések célja az volt, hogy a többség számbeli arányát megváltoztassák: „… a népi önmegtartás érdekében elhatározott és kiterjedt tevékenységbe fogott s ennek első és legjelentősebb része a román népi élettár kitisztítása oda nem illő idegen elemtől", mondja Jinga Victor, aki szerint a trianoni határ mentén összesen 111 román telepet létesítettek. Ezeken a telepeken az idehozott románok összesen 69 223 kataszteri holdat kaptak. Ezeken a vidékeken egyetlen magyar nemzetiségű egyén sem kaphatott földet. Még számos példát lehetne felsorolni, amikor az erdélyi magyar parasztság kárvallottként került ki az igazságszolgáltatási, közigazgatási vagy érdekvédelmi szervek útvesztőjéből. Nehéz tehertételt jelentett a magyar birtokok elvételén kívül a különleges adópolitika, mely nagyban hozzájárult a magyar vidékek lakosságának elszegényedéséhez. A román pénzügyminisztérium hivatalos kiadványa szerint 1924-től 1926-ig Erdélyben 202 millióval több egyenes adót fizettek, mint a régi román királyságban. Az 1924–26-os években az adóemelkedés az Ókirályság területén 28,4% volt, míg Erdélyben 72%[18]. A megállapított nagyobb adó és ennek a román vidékekhez képest sokkal szigorúbb behajtása mellett, saját egyházuk és iskolájuk fenntartásán kívül, a románosításukra létesített román állami iskolákat és román nemzeti egyházakat is fel kellett építeniük és fenn kellett tartaniuk.

[13] Enciclopedia României 1938
[14] Az észak-erdélyi adatgyűjtés részleteit összefoglalja és feldolgozza Venczel József: Az erdélyi román földbirtokreform. Kolozsvár, 1942.
[15] Monitor Oficial 1924. július
[16] Monitor Oficial 1938. dec. 16.
[17] Monitor Oficial 1939. nov. 18.
[18] Fritz László: Románia egyenes adó rendszere, Magyar Kisebbség, 1928.

1936-ban a román tisztviselők üldözési tevékenysége már olyan méreteket öltött, hogy a jobb érzésű románok is megsokallták.[19] A román kormányzatok ismertetett székelyföldi politikája következtében évről évre nagyobb arányban vándorolt ki a férfi és női lakosság az Ókirályság területére. Ott nem kellett nagyobb adót fizetni, nem kényszerítették kétféle templom és iskola fenntartására, sőt az itt adódó munkálatokban az értelmes székelyek jó anyagi körülményekhez jutottak. Ugyanakkor Amerikába is nagyon sokan kivándoroltak. A kivándorláson kívül a Székelyföld és más magyar területek létszámát a születéscsökkenés is apasztotta.

Előfordult néhány székelyföldi vidéken is, hogy némely szerencsés szövetkezeti vállalkozás jobb anyagi körülmények kialakulásához vezetett. Így Maros megyében két nagy jelentőségű magyar intézmény létesült: a Magyar Földműves Szövetség és a Transilvania tejfeldolgozó telep, melyek nagy érdemeket szereztek a Maros megyei parasztság gazdasági érdekeinek védelmében. Munkájában az Erdélyi Gazdasági Egyesület segítségére támaszkodott, mely anyagilag és tekintélyével is támogatta.

A Transilvania tejfeldolgozó telepet a Gazdasági és Hitelszövetkezetek Szövetsége alapította 1936-ban. A többi székely és magyar vidéken is az egyetlen javulási lehetőség gazdasági tekintetben a szövetkezetek tevékenységétől függött, annak dacára, hogy amint a kérdés román kutatója[20] megállapítja, a legkevesebb jövedelmet tudták biztosítani a román és szász szövetkezetekkel szemben, melyeknek aránylag a „legnagyobb százalékú" jövedelmet biztosították azáltal is, hogy ezek előnyösebb hiteleket kaptak. Később a magyar szövetkezetek addigi lehetőségeit megszüntette és fejlődésüket megtörte az 1938. június 23-i szövetkezeti törvény, melynek alapján az összes kisebbségi szövetkezetet központi ellenőrzés és irányítás alá vonták.

A magyar szövetkezeti központokat a román nemzetgazdasági miniszter csak azzal a kötelezettséggel hagyta meg, hogy igazgatósági tagjaik felét, valamint a központi igazgatót a román nemzetgazdasági minisztérium nevezi ki. Ezek után a magyar szövetkezetek magyar érdekvédelmi tevékenységet többé nem folytathattak.[21]

Végezetül megállapíthatjuk, hogy a magyar parasztságnak gazdasági téren Nagy-Romániában igen kevés lehetősége maradt. Lehetőségei össze sem hasonlíthatók azzal, amelyek annak idején a magyar uralom alatt élő román parasztságnak voltak biztosítva. A román uralom alatt a magyar paraszt csak úgy boldogulhatott, ha igényeit leszállítva igyekezett valamilyen mellékfoglalkozást kezdeményezni. Sok helyen háziiparhoz fogtak vagy munkásoknak szegődtek, leggyakrabban azonban a kivándorlás lehetőségével éltek. Erdélyből több mint négyszer annyi egyén vándorol ki egyetlen esztendő alatt, mint Nagy-Románia összes többi tartományaiból együttvéve. Nyilvánvaló, hogy ezek túlnyomóan nem románok voltak.[22]

A fentiekből láthattuk, hogy a román államra nézve legkevésbé veszélyes magyar földműves réteggel szemben is érvényre juttatták Brăteanu Vintilă román nacionalista-soviniszta gazdaságpolitikai alapelveit.

A parasztság társadalmi osztálya mellett nagyságrendjénél fogva a magyar munkásság is jelentős réteget képviselt. A történelmi Magyarországhoz tartozó területeken a nagyiparban foglalkoztatott munkások többsége magyar nemzetiségű volt.[23] A Román Szociáldemokrata Párt programjába vette a kisebbségi jogok érvényesítését, de mivel magyar nemzetiségű képviselőt sohasem vitt be a román parlamentbe, ezért a kisebbségi jogvédelem terén legtöbbször csak látszatmunkát végzett, és a magyar nemzetiségű munkásságon esett sérelmeket nem tudta orvosolni. A magyar munkásság 1930 után egyre roszszabb helyzetbe került. A magyar vasutasokat különféle nyelvvizsgák ürügyével egyre-másra bocsátották el állásaikból. Tízhúsz évi szolgálat után családos emberek ezrei kerültek az utcára. Nyugdíjat csak 57 éves koruk betöltése után kaphattak. Mérhetetlen nyomorúságban tengették életüket, elégedetlenséget keltett bennük a magyar munkásságnak a magánvállalatokból való kiszorítása. A „Numerus valachus" mozgalom vezére, Vaida Voevod Alexandru követelte, hogy a gazdasági élet minden területén az „őslakó románok" megfelelő arányban foglalják el a helyüket. A vasgárda úgyszintén követelte a nem román munkások elbocsátását. Az 1934-ben megjelent híres nemzetvédelmi törvény[24] kötelezte a gazdasági, ipari, kereskedelmi és egyéb magánjogi társaságokat, hogy a főtisztviselők, műszaki vezetők, képesített munkások, napszámosok csoportjaiba tartozók legalább 80%-ban román nemzetiségűek legyenek. Kötelesek voltak továbbá az igazgatóság, végrehajtó bizottság és felügyelő bizottság tagjaiul legalább 50%-ban román nemzetiségű tagot választani, az igazgatóság elnökéül úgyszintén. A törvény be nem tartása esetére szigorú szankciókat helyezett kilátásba. Ha mégsem tudták azt teljes egészében végrehajtani, annak oka az volt, hogy nem rendelkeztek megfelelő

19 Gazeta Ciucului. Csíkszereda, 1936. nov. 15.
20 Dragoș Gheorghe: Cooperația în Ardeal. Buc., 1933.
21 Oberding József György: A magyar szövetkezetek jogi helyzete Romániában. Magyar kisebbség, 1939, 189–196.
22 Statistica anuală a României. București, 1924.
23 Mikó Imre: Huszonöt év. Az erdélyi magyarság politikai története 1918 dec. 1-től 1940 aug. 30-ig, Budapest, 1941.
24 Monitor Oficial 1934. júl. 16.

számú szakemberrel a magyarok helyett. A végrehajtást ellenőrző bizottság 1938 augusztusáig 261 vállalatot kizárt a közszállításokból[25]. A magyar párt a Népszövetséghez panaszt nyújtott be. Ez a törvény azonban a további, csak a románság érdekét képviselő végrehajtását nem állította meg, így sok ezer magyar nemzetiségű munkást fosztottak meg kenyerétől.

Figyelmet érdemel a román uralom alá került területek lakossága az ipar tekintetében, elsősorban a magyar kisiparos szempontjából. A nagy vállalatok, gyárak és üzemek elsősorban németek vagy zsidók tulajdonában voltak. Léteztek szép számmal olyan zsidók is, akik magyar érzelmükben kitartottak, és mindenféle hatósági nyomásnak ellenállva vállalataikban tekintélyes számú magyar munkásságot tartottak, amiért kétszer kellett bűnhődniük. Ismeretes, hogy a Dermata művek vezérigazgatója és tulajdonosa, Farkas Mózes, inkább vállalta a büntetést, de magyar nemzetiségű munkást nem bocsátott el.

Az 1910-es népszámlálás szerint a magyar lakosság 18,7%-a ipari foglalkozású volt. A román uralom alatt pár év múlva már határozottan érezték az ellenük foganatosított különféle gazdasági rendszabályok hátrányos következményeit. Az első intézkedés a magyar iparosok túladóztatása volt. 1924–26-ig az iparosok és kereskedők adója a régi királyság területén 11%-kal csökkent, míg Erdélyben 24,6%-kal emelkedett, és a székely megyékben volt a legnagyobb.[26] Szabó Béni felszólalt a román képviselőházban, és megállapította, hogy a forgalmi adó összegét 1936-ban a legtöbb helyen az előző évhez viszonyítva négyszeresére, a magyar iparosoknál ötszörösére is felemelték. A túlzott adóemelés következtében a magyar kisiparosok kénytelenek voltak iparengedélyüket visszaadni. Tordán, Kolozsváron, Székelyudvarhelyen, Csíkszeredában és más magyar városokban a magyar kisiparosok százával szüntették meg üzemeiket. A kisebbségi statútum alapján a magyar iparosok szakmai érdekeinek védelmére alakult meg 1940 elején az Országos Magyar Iparos Egyesület, de mielőtt ez működésbe lépett volna, a Bécsi Döntés folytán a magyar iparosok más helyzetbe kerültek.

A Romániához csatolt magyar területeken a magyar nemzetiségű kereskedők igen alacsony számban voltak, s ezek is elsősorban kiskereskedők voltak. A kereskedők tekintélyes része magát magyarnak valló zsidó vallású kereskedőkből állott. Ezek az iparosoknál már ismertetett helyzetbe kerültek. Magyar jellegük miatt állandóan többletkiadást kellett vállalniuk, magyar nyelvű cégtáblák után 40-szeres adót kellett fizetniük. A kereskedelmi vállalatok alkalmazottainak románosítása már nagyon korán megkezdődött. A kolozsvári román napilap erről az időről állapította meg, hogy az erdélyi gazdasági élet már régóta kimúlásban van. Nemcsak, hogy nem vezették be a törvényességet, hanem a közszabadságokat lábbal tiporták. Az iparra vonatkozó törvényes intézkedések, a nagyobb adók és a szigorúbb behajtás, valamint a román személyzet alkalmazása és a kisebbségi alkalmazottak kiszorítására vonatkozó rendelkezések a kereskedelmet az iparral egyidejűleg érintették. Ennek következtében a magyar kereskedelem ugyanazon nehézségek közé jutott, mint amelyeket a magyar nemzetiségű iparosoknál láttunk. A magyar többségű városokban kirótt nagyobb adó és a végrehajtásnál érvényesített szigorúbb eljárás a magyar kereskedőket az iparosokkal egyidejűleg igyekezett meggyengíteni és elszegényíteni. Különösen 1934 után öltött nagy arányokat a gazdaságpolitika ilyen irányú törekvése.

A magyar kereskedelemnek a román uralom alatt egyik legnagyobb nehézsége a megfelelő hitel biztosításának a hiánya volt. A román hitelpolitika Brăteanu Vintilă alapelvei szerint nyújtott hitelt a román és magyar kereskedőknek. Mivel a pénzintézetek fejlődése mindenkor a bankjegykibocsátó bank által folyósított visszleszámítolási hitellel volt kapcsolatos, a magyar bankok fejlődését ez a kérdés határozta meg. Ámde kiderült, hogy a liberális irányítás alatt levő jegybank nagyon kevés hitelt hajlandó a magyar bankok rendelkezésére bocsátani. A fent említett okok miatt a magyar bankok fennmaradásuk érdekében természetesen csak magas kamatláb mellett voltak képesek hitelt nyújtani, s így a magyar kereskedelemi élet alapjában véve az egész román uralom alatt nélkülözte a hitel nagy jelentőségű támogatását. A pénzintézetek csak a betétekre támaszkodhattak, valamint egymás segítségére.

A román hitelpolitika előbbiekben ismertetett gyakorlata nagymértékben megnehezítette, vagy teljesen meg is állította a magyar kereskedelmi élet fejlődését. Nem lévén megfelelő visszaleszámítolási hitel, a magyar bankok a betétekért kevesebbet fizettek, a hitelekért pedig nagyobb kamatot szedtek, mint a román pénzintézetek. Az egész magyar gazdasági élet súlyos nehézségekbe és akadályokba ütközött.

Mint említettük, 1940-ben a Bécsi Döntéssel a magyar társadalomra nézve új helyzet következett mind gazdasági, mind egyéb vonatkozásban, melyre ismét változást hozott maga a háború, de még nagyobbat és gazdasági rendszerváltozással is tetézettet a háború utáni, amikor is igen összetett helyzet alakult ki. Ezért, a fentiek folytatásaként, a romániai magyarság gazdasági helyzetének alakulása, változása újabb komplex kutatást, vizsgálódást, elemzést, leírást igényel mind a mai napig terjedően, ez pedig a még ma élő (szemtanúként is igénybe vehető) idősebb és fiatalabb közgazdász és történész szakemberek együttműködésére vár.

[25] Moteanu C.: O primă etapă în politica de naționalizare a vieții economice. Buc.
[26] Statistica impozitelor directe 1926-27. 620-621. Buc. alapján ismerteti Nagy Lajos.